

KORUPCJA W ZAKRESIE ODBYWANIA KARY: PROBLEMATYKA I SPOSOBY ROZWIĄZANIA

Duchyminska Lesia

kierownik zarządzania audytem wewnętrznym i kontrolą finansową
Głównego Urzędu Funduszu Emerytalnego Ukrainy
w obwodzie wołyńskim, Łuck, Ukraina
lesya5@meta.ua

Kolb Roksolana

magistrant Katedry Prawa Instytutu Wołyńskiego
im. W. Łypynskiego Międzyregionalnej Akademii
Zarządzania Personelem, Łuck, Ukraina
kolbroksolana@i.ua

Adnotacja. W artykule rozpatruje się najbardziej problematyczne zagadnienia dotyczące walki z korupcją w zakresie odbywania kary na Ukrainie, a także opracowano naukowo uzasadnione przedsięwzięcia skierowane na udoskonalenie mechanizmu prawnego z znaczeniem problematyki i blokowania, neutralizacji, usunięcia determinantów przyczyniających się do popełnienia przestępstw korupcyjnych.

Słowa kluczowe: walka z korupcją; przestępstwo korupcyjne; zakres odbywania kary; charakter prawny; przedmiot korupcji; obiekt korupcji; podmiot korupcji.

CORRUPTION IN THE FIELD OF CARRYING OUTCOME: PROBLEMS AND WAYS FOR THEIR SOLUTION

Abstract. The article deals with the most problematic issues related to the content of the fight against corruption in the sphere of the execution of punishments of Ukraine, and also scientifically substantiated measures aimed at improving the legal mechanism on the mentioned problems and blocking, neutralizing, eliminating the determinants conducive to the commission of corruption offenses.

As practice shows, corruption is one of the significant problems affecting the efficiency and effectiveness of the criminal executive activity of Ukraine, the subject of which is staff of enforcement agencies and institutions. In particular, only in 2016 this category of subjects committed 40 corruption crimes. According to the note, to art. 45 of the Criminal Code (CC) of Ukraine, these include those that are defined in Art. Art. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 and committed by the abuse of official position, as well as in art. Art. 210, 354, 364, 361-1, 365-2, 368, 368-2 CC and 5 administrative offenses of a corruption nature. Moreover, as established in the course of special scientific research, one of the determinants that determine the commission of these socially dangerous phenomena should be recognized as those gaps that occur in the Law of Ukraine "On the Prevention of Corruption".

Thus, in the presence of a complex practical problem requiring solution, including at the scientific level, which was a decisive factor in the selection of the topic of this scientific article, as well as in determining its main task - the development of scientifically based ways to neutralize, block, eliminate, etc., the determinant that generates and causes the commission of corruption crimes and offenses in the sphere of execution of punishments of Ukraine.

Key words: fight against corruption; corruption offense; the sphere of execution of sentences; legal nature; subjects of corruption; objects of corruption; subjects of corruption.

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. У статті розглянуті найбільш проблемні питання, які стосуються змісту боротьби з корупцією в сфері виконання покарань України, а також розроблені науково обґрунтовані заходи, спрямовані на вдосконалення правового механізму із зазначеної проблематики та блокування, нейтралізацію, усунення детермінант, що обумовлюють вчинення корупційних правопорушень.

Ключові слова: боротьба з корупцією; корупційне правопорушення; сфера виконання покарань; правовий характер; предмети корупції; об'єкти корупції; суб'єкти корупції.

Постановка проблеми. Як свідчить практика, однією з істотних проблем, які впливають на ефективність і результативність кримінально-виконавчої діяльності України, є корупція, суб'єктом якої виступає персонал органів і установ виконання покарань.

Зокрема, тільки в 2016 році зазначеною категорією суб'єктів скоєно 40 корупційних злочинів. Згідно з приміткою до ст. 45 Кримінального кодексу (КК) України, до таких відносяться ті з них, які визначені в ст. ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 і здійснені шляхом зловживання службовим становищем, а також - в ст. ст. 210, 354, 364, 361-1, 365-2, 368, 368-2 КК (1) і 5 адміністративних правопорушень корупційного характеру (*Про стан правопорядку 2017, р. 13-15*).

При цьому, як встановлено в ході спеціальних наукових досліджень (3), однією з детермінант, що обумовлюють вчинення даних суспільно небезпечних явищ, слід визнати ті прогалини, які мають місце в Законі України «Про запобігання корупції» (*Про запобігання корупції 2014, Ст. 2056*).

Таким чином, в наявності складна прикладна проблема, яка потребує вирішення, в тому числі і на науковому рівні, що і стало вирішальною обставиною при обранні теми цієї наукової статті, а також при визначенні її основного завдання - розробки науково обґрунтованих шляхів по нейтралізації, блокуванню, усуненню, т. ін. детермінант, що породжують і обумовлюють вчинення корупційних злочинів та правопорушень у сфері виконання покарань України.

Стан дослідження. Вивчення наукової літератури показало, що активно і плідно займаються розробкою проблем корупційного характеру як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, а саме: А. І. Алексєєв, А. М. Бандурка, А. І. Долгова, В. В. Голіна, А. Н. Джу́жа, Н. І. Мельник, О. Н. Литвак. У той же час, слід звернути увагу на те, що сучасний стан протидії корупції та її вплив на суспільні та державні відносини в Україні досліджені недостатньо, що і зумовило вибір теми і зміст цієї наукової статті.

Разом з тим, в контексті проблем правового характеру, що впливають на стан боротьби з корупцією в зазначеній сфері суспільних відносин, вченими досліджені не повною мірою, що і стало вирішальним при підготовці цієї наукової роботи.

Виклад основних положень. На сьогоднішній день в Україні відбуває покарання понад 100 тис. засуджених, 56 тис. з яких - особи, які тримаються в місцях позбавлення волі (*Про діяльність підрозділів охорони...2017, с. 10-11*).

При цьому, починаючи з 2014 року (початку реформ в сфері виконання покарань), намітилася тенденція до зменшення питомої ваги покарання у вигляді позбавлення волі в загальній структурі покарань, що застосовуються судом до винних осіб, а також кількість скоєних засудженими злочинів.

Так, якщо в 2015 році було зареєстровано 458 злочинів, то в 2016 році - 298 (на 34,9% менше) (2, с. 2). У той же час, кількість злочинів, які здійснює щорічно персонал органів і установ, не зменшується, включаючи і ті, які мають пряме відношення до корупційної діяльності, а саме - 39% в загальній структурі даної злочинності (*Про стан правопорядку .. 2017 с. 13*).

Як встановлено в ході спеціальних наукових досліджень, однією з детермінант, що негативно впливають на стан запобігання корупції в сфері виконання покарань (*Корупційна злочинність 2018, с. 74-79*), є відсутність належного контролю за діяльністю зазначених суб'єктів злочинів.

Зокрема, незважаючи на те, що в ст. 104 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України закріплено право оперативних підрозділів органів і установ на проведення в колоніях оперативно-розшукової діяльності, в тому числі з питань, пов'язаних із запобіганням злочинів, в Законі України «Про запобігання корупції» ці підрозділи до суб'єктів запобіжної діяльності не віднесені, що, як свідчить практика, знижує рівень ефективності боротьби з даним суспільно небезпечним явищем в сфері виконання покарань.

У зв'язку з цим, ще на одну обставину слід звернути увагу: ні в одному законодавчому акті України, які належать до питань виконання і відбування покарань, не передбачений звіт адміністрації органів і установ виконання покарань перед громадськістю про результати своєї службової діяльності, як це, наприклад, закріплено в законі щодо керівництва Національної поліції, а саме: щорічні публічні слухання цих посадових осіб на засіданнях органів громадського самоврядування (облрадах, райрадах і ін.) (*Про Національну поліцію2015*)

У той же час, громадський контроль у сфері виконання покарань, як це впливає з ч. 2 ст. 25 КВК України, зводиться тільки до узгодження деяких рішень адміністрації (переведення засуджених в приміщення камерного типу; переведення цих осіб з виправних колоній середнього рівня безпеки в колонії максимального рівня безпеки і т. ін.) з головами Наглядових комісій, а також до періодичного відвідування органів і установ з виконання покарань членами цих комісій. А це, звичайно, не тотожне зі змістом звітів (слухань) адміністрації УВП перед громадськістю.

Важливою проблемою в цьому контексті можна вважати також низький рівень взаємодії Департаменту Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) Міністерства юстиції України з іншими суб'єктами запобігання корупції, хоча це питання і знайшло своє відображення у відповідних законах (ст. 22 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; «Про прокуратуру України»; ст. 4 - 1 Кримінально-процесуального кодексу (КПК) (10); ін.).

У той же час, в Законі України «Про запобігання корупції» взагалі відсутній спеціальний розділ, присвячений питанням взаємодії суб'єктів цієї діяльності між собою, що, безсумнівно, необхідно в будь-якому правовому механізмі боротьби зі злочинністю.

Не менш дискусійною і складною у зв'язку з цим є і така проблема: відповідно до вимог ст. 216 КПК чітко визначена підслідність проведення досудового розслідування кримінальних проваджень. Але, на практиці складається ситуація, коли цим займаються інші правоохоронні органи України (Служба безпеки України; Військова прокуратура; Державна прикордонна служба і т. п.).

Зазначена «діяльність» приводить до того, що:

а) таким чином, створюється потенційний конфлікт інтересів; коли такі відомства виконують накази (вказівки, прохання тощо) третіх осіб щодо тих чи інших суб'єктів, щодо яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», тобто роблять по суті корупційні правопорушення (ч. 1 ст. 1 даного Закону);

б) порушуючи встановлені правила підслідності, посадові особи по суті зловживають своїми повноваженнями (ст. 364 КК України), що також відноситься до корупційних злочинів (ст. 45 КК);

в) ігноруючи правила підслідності, органи досудового розслідування (ст. 38 КПК) також створюють сприятливі умови для розвитку детермінант корупційної злочинності, в той час, коли їх основним завданням відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» є їх нейтралізація, блокування, усунення та ін. (ст. ст. 22-64).

При цьому, основною складовою зазначеної проблематики є те, що перевищення службових повноважень (в даному випадку - порушення порядку перебування під слідством) (ст. 365 КК) не відноситься до корупційних правопорушень. І це при тому, що і за змістом системно - утворюють ознак корупції (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»), і по своїй суті корупція передбачає таке суспільно небезпечне діяння, як перевищення службових повноважень.

Більш того, таким шляхом раніше йшла і судова практика. Так, в п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику, про перевищення влади або службових повноважень» зазначено, що до таких діянь відносяться ті, які пов'язані з виконанням робіт іншого суб'єкта, що не входять в коло завдань винної особи (*Про судову практику 2011. С.254-258.*).

Як встановлено в ході даного дослідження, особливим об'єктом корупційних правопорушень в сфері виконання покарань в Україні виступає встановлений в кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 2 КВК) порядок участі громадськості в напрямку і ресоціалізації засуджених (ч. 1 ст. 25 КВК), представники якої (і фізичні, і юридичні особи) не віднесені до суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».

Внаслідок цього, в органах і установах виконання покарань практично щорічно відбуваються так звані «латентні» (приховані від обліку) злочини персоналом та представниками громадськості, або ж останніми і засудженими (зловживання владою або службовими повноваженнями (ст. 364 КК) - до 5% офіційно в структурі злочинності; зловживання впливом - (ст. 369-2 КК) - до 3%; розтрата або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК); прийняття пропозиції, обіцянки або неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК) - 24%, інші). (*Про стан правопорядку 2017 с. 13.*)

Додатковим доказом цього висновку виступає сучасна законодавча практика в сфері виконання покарань, в результаті якої через громадськість і її ініціативи в Україні в 2014 - 2017 р.р. прийнято ряд нормативно-правових актів, що містять корупційну складову.

До таких, зокрема, можна віднести так званий «Закон Савченко» (12), за яким в 2015 - 2017 р.р. було звільнено майже 30 тисяч засуджених, 30% - це особи, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини (ст. 12 КК), а також раніше відбували покарання у вигляді позбавлення волі. Як результат, рівень рецидивної злочинності за ці роки в Україні зріс до 30%, враховуючи, що кожен третій колишній засуджений протягом декількох місяців після звільнення вчинив новий (повторний) злочин.

Такі ж суспільно-небезпечні наслідки для України, як встановлено під час даного дослідження, принесли і інші законодавчі «ініціативи» громадськості: повальне звільнення останнім часом за помилуванням (ст. 87 КК) засуджених до довічного позбавлення волі; звільнення від відбування покарання за амністією і т. ін.

Висновок. Таким чином, слід визнати, що без комплексного підходу до вирішення проблем правового характеру, що існують в сфері виконання покарань України, подолати корупційні детермінанти, які породжують і зумовлюють корупцію, а також підвищити рівень ефективності боротьби з цим суспільно небезпечним явищем в цілому на сьогоднішній день неможливо.

При цьому, використання в цій діяльності репресивних, включаючи кримінально-правові (криміналізуючі), методів - це дорога в глухий кут, з огляду на, що це зло носить суспільний характер, а тому активним суб'єктом його запобігання має бути не тільки держава в особі своїх правоохоронних органів, але і суспільство.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: прийнятий 05 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26. - Ст. 131.
2. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду діяльності підрозділів охорони, пожежної безпеки і воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України в 2016 році. : Інформаційний бюлетень. - К.: Департамент ДКВС Міністерства юстиції України 2017 - 34 с.
3. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. допомога. / В. Вісілевіч, А. М.Джуза, А. Г. Колб і ін.; під заг. Ред. Проф. О. М. Джузи і доц. Є. В. Расюка. - К.: ФОП Маслаков, 2018. - 340.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.07.2014 року // Відомості Верховної Ради України - 2014. - № 49. - Ст. 2056.
5. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і пожежної безпеки установ виконання покарань у 2016 році: інформ. бюл. - Київ: Міністерство юстиції України, 2017. - 43 с.
6. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11.07.2003 року // Відомості Верховної Ради України. -2004. -№ 3-4. - Ст. 21.
7. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. - 2015. - № 40/41. - У розділі ст. 379.
8. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 30. – С. 4-10.
9. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. - 2015. - № 2/3. - Ст. 12.

10. Кримінально-процесуальний кодекс України. : Прийнятий 13 квітня 2012 року. // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
11. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 груд. 2003 року № 15 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах / ск. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. - Київ, 2011. - С. 254-258.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 6 вересня 2016 № 1492-VIII // Відомості Верховної Ради України. - 2016. - № 43. - Ст. 736.